

ГРАЂЕВИНСКО-АРХИТЕКТОНСКИ ФАКУЛТЕТ
У НИШУ

19.03.2015			
Opis. jez.		Opis. jez.	Opis. jez.
01	289/09	—	—

NASTAVNO-NAUČNOM VEĆU

Odlukom Nastavno-naučnog veća Građevinsko-arhitektonskog fakulteta u Nišu br. 8/268 od 18.02.2015. godine imenovana je Komisija za ocenu i odbranu doktorske disertacije pod nazivom „**RESTRUKTUIRANJE CENTARA SUBURBANIH NASELJA – MOGUĆNOSTI UNAPREĐENJA MODELA OD FUNKCIONALNOG ZONIRANJA KA MEŠOVITIM FUNKCIJAMA**“, magistra Milene M. DINIĆ, dipl.ing.arh. Komisiju sačinjavaju:

1. **Dr Petar MITKOVIĆ**, red.prof. Građevinsko-arhitektonskog fakulteta Univerziteta u Nišu,
2. **Dr Milica BAJIĆ BRKOVIĆ**, red.prof. Arhitektonskog fakulteta Univerziteta u Beogradu, u penziji,
3. **Dr Ljiljana VASILEVSKA**, vanr.prof. Građevinsko-arhitektonskog fakulteta Univerziteta u Nišu.

Posle pregleda doktorske disertacije, Komisija dostavlja Nastavno-naučnom veću Građevinsko-arhitektonskog fakulteta Univerziteta u Nišu sledeći

IZVEŠTAJ

I BIOGRAFIJA KANDIDATA

Magistar Milena Dinić, dipl.ing.arh., rođena je 10.02.1976. godine u Nišu. Osnovnu školu i Gimnaziju „Bora Stanković“ završila je u Nišu, kao nosilac Vukove diplome.

Studije na Građevinsko–arhitektonskom fakultetu Univerziteta u Nišu, smer arhitektura, upisala je 1995. godine, gde je i diplomirala 2001. godine sa ocenom 10 i prosečnom ocenom tokom studija 9,24. Poslediplomske studije upisala je 2002. godine i položila sve ispite sa prosečnom ocenom 9,86. Magistarsku tezu pod nazivom “Primena koncepta razvoja na principu mešovityh funkcija u urbanoj rekonstrukciji centralne gradske zone” odbranila je na Građevinsko-arhitektonskom fakulteta u Nišu 2008. godine. Odlukom Naučno-stručnog veća za tehničko-tehnološke nauke Univerziteta u Nišu od 19.04.2010. godine dobila je saglasnost na temu doktorske disertacije pod nazivom “Restruktuiranje centara suburbanih naselja – mogućnosti unapređenja modela od funkcionalnog zoniranja ka mešovitim funkcijama”. Za mentora je imenovan dr Petar Mitković, red. prof. Građevinsko-arhitektonskog fakulteta u Nišu.

Zbog izuzetnih rezultata tokom studija bila je stipendista Ministarstva prosvete Republike Srbije i Fonda za talentovane učenike i studente. Dobitnik je stipendije Kraljevske norveške ambasade 2000. godine i Povelje Građevinsko-arhitektonskog fakulteta u Nišu za

natprosečne rezultate na studijama 1999. godine. U toku studija bila je angažovana kao demonstrator saradnik na predmetima Arhitektonsko crtanje i Projektovanje privrednih zgrada. Posle završetka studija, od 2001. do 2003. godine bila je angažovana kao saradnik na predmetima Arhitektonsko crtanje, Projektovanje privrednih zgrada, Urbanizam 1 i Urbanizam 2.

Na Građevinsko-arhitektonskom fakultetu u Nišu zaposlena je od 2003. godine, kada je izabrana za asistenta pripravnika za užu naučnu oblast Urbanizam i prostorno planiranje. Za asistenta u istoj užoj naučnoj oblasti izabrana je 2008. godine. U toku rada, Milena Dinić bila je mentor studentima na više studentskih konkursa u organizaciji Katedre za Urbanizam i prostorno planiranje, i učestvovala u pripremi više izložbi studentskih radova. Bila je predavač i mentor studentima na Akademskom letnjem kursu Best „Some Like It Recycled. Urban Recycled“ u Nišu 2009. godine. Takođe je bila predavač i mentor studentima na tematskim radionicama u okviru projekta „Razvoj veština akademskog čitanja i pisanja kod studenata u Srbiji“ u Nišu 2010. godine. Bila je član Organizacionog odbora konferencije I simpozijum studenata doktorskih studija iz oblasti građevinarstva i arhitekture Phidac09, na Građevinsko-arhitektonskom fakultetu u Nišu 2009. godine.

Kao stipendista JFDP programa, Milena Dinić se naučno usavršavala na University of Kansas, u Lawrence-u, Sjedinjene Američke Države, u periodu januar-maj 2010. godine.

Kandidat je član Saveza arhitekata Srbije pri Društvu arhitekata Niša i član Udruženja urbanista Srbije pri Društvu urbanista Niša. Bila je član Selekcione komisije za studentske radove više međunarodnih Salona urbanizma. Održala je dva predavanja na naučno-stručnim skupovima: „Mixed use development in city center reconstruction“ u okviru KAPS Brown Bag Lecture Series, na University of Kansas, u Lawrence-u, SAD, 2010. godine; i „Aktuelni problemi savremenog grada i mogućnosti planskog rešavanja u svetu i kod nas“ u Inženjerskoj komori Srbije, u okviru Programa permanentnog obrazovanja i usavršavanja članova, u Beogradu 2011. godine.

Do sada je bila istraživač u dva naučno istraživačka projekta: Naučno-istraživački tehnološki projekat Pravci održivog razvoja sela na administrativnom području grada Niša, finansiran od strane Ministarstva za nauku, tehnologije i razvoj Republike Srbije, 2002.-2003.; i Naučni projekat u oblasti integralnih i interdisciplinarnih istraživanja Unapređenje energetske karakteristika i kvaliteta unutrašnjeg prostora u zgradama obrazovnih ustanova u Srbiji sa uticajem na zdravlje (br. pr. 42008), finansiran od strane Ministarstva prosvete i nauke Republike Srbije, 2011. do danas. Kandidat je takođe učesnik projekta Razvoj veština akademskog čitanja i pisanja kod studenata u Srbiji, koji je finansiran od strane American Councils for International Education, 2010.

Učestvovala je na više konkursa. Na Konkursu za idejno urbanističko-arhitektonsko rešenje uređenja centralne zone Niške Banje bila je član tima koji je osvojio I nagradu, u Nišu 2006. godine. Za isti konkursni rad osvojena je III nagrada u kategoriji Konkursi na XVI Salonu urbanizma u Nišu 2007. godine.

Milena Dinić je autor i koautor većeg broja naučnih i stručnih radova. Učestvovala je na više domaćih i međunarodnih konferencija. Autor je monografije „Mešovite funkcije u obnovi gradskog centra“, čiji je izdavač Zadužbina Andrejević, Beograd, 2009. godine.

Kandidat odlično govori engleski jezik (položen TOEFL ispit) i dobro se služi francuskim jezikom.

II PRIKAZ DOKTORSKE DISERTACIJE

Doktorska disertacija magistra Milene DINIĆ, dipl.ing.arh., izložena je na 240 strana. Radi potpunijeg sagledavanja predmeta istraživanja, rad sadrži 102 ilustracije (slike, sheme i grafikone), 8 autorskih priloga i 33 tabele. Spisak korišćene literature obuhvata 225 odrednice i 59 web adresa.

Doktorska disertacija je sistematizovana u 9 poglavlja:

1. **Uvod** - obuhvata poglavlja: *Formulacija problema; Teoretski okvir i predmet istraživanja; Cilj istraživanja; Radne hipoteze i istraživački postupci; Naučni doprinos.*
2. **Osnovni pojmovi** - obuhvata poglavlja: *Naselja suburbije* (potpoglavlje Jedinica susedstva); *Gradski centri* (potpoglavlja Istorijski okvir promena u centralitetu grada; Kategorizacija centara; Mreža centara; Indikatori za dimenzioniranje centra gradskog naselja); *Centralne urbane funkcije* (potpoglavlje Tendencije lociranja funkcija u suburbanom naselju); *Razvoj na principu mešovutih funkcija – pojam i karakteristike.*
3. **Suburbija: istorijski kontekst** - obuhvata poglavlja: *Geneza suburbije; Funkcionalni grad i veliki socijalistički stambeni kompleksi* (potpoglavlja Veliki socijalistički stambeni kompleksi u gradovima centralne i istočne Evrope; Centri naselja); *Seoska naselja u okruženju socijalističkih gradova* (potpoglavlje Planski tretman aneksiranih naselja u Srbiji); *Fenomen urbane disperzije* (potpoglavlje Pokret Novi urbanizam); *Razlike u zoniranju kapitalističkih i socijalističkih gradova; Od monocentričnog ka policentričnom gradu.*
4. **Savremena suburbija i suburban centri** - obuhvata poglavlja: *Savremene okolnosti suburbanog razvoja u gradovima centralne i istočne Evrope* (potpoglavlja Uloga planiranja i tretman centralnih funkcija; Urboekonomske okolnosti razvoja gradova centralne i istočne Evrope i njihovih centara; Tranzicija: privatizacija i posledice); *Restruktuiranje naselja i urbane funkcije u post-socijalističkom gradu* (potpoglavlja Transformacija funkcije stanovanja; Decentralizacija komercijalnih sadržaja; Decentralizacija funkcije poslovanja; Decentralizacija funkcije trgovine i pojava šopingmolova; Posledice procesa restrukturiranja); *Savremena suburbija: američka iskustva; Struktura naselja i kreiranje centralnih mesta u SAD* (potpoglavlja Standardizovani blokovi; Interpolacija i revitalizacija nedovoljno iskorišćenih zona; Šoping molovi kao centri); *Aktuelni planerski izazovi u suburbiji* (potpoglavlja Socijalni aspekti; Bezbednost; Ekonomski razvoj naselja i kreiranje radnih mesta; Transport; Gustine); *Urbani dizajn centara naselja* (potpoglavlja Urboekonomske smernice za oblikovanje naseljskog centra; Implementacija razvoja na principu mešovutih funkcija).
5. **Iskustva u obnovi suburbanih naselja** - obuhvata poglavlja: *Primena mešovutih funkcija u restrukturiranju suburbanih centara* (potpoglavlja Planski nastali novi gradovi: naselje Petržalka, Bratislava; Planski nastali novi gradovi: naselje Grunau, Lajpcig; Planski nastale zajednice: naselje Vilanov, Varšava; Planski nastale zajednice: naselje Paundberi, Dorčester; Urbana disperzija: naselje Nortland, Kansas Siti, Mizuri); *Primeri izgradnje šoping centara gradovima centralne i istočne Evrope* (potpoglavlja Varšava; Bratislava; Beograd).
6. **Studija slučaja: Suburbani centri u Nišu** - obuhvata poglavlja: *Istorijski kontekst razvoja Niša; Analiza područja GUP-a grada Niša* (potpoglavlja Plansko područje GUP-a Niša u kontekstu važeće regulative; Tipologija naselja na području GUP-a Niš; Centri i gravitaciono područje centara na području GUP-a Niš; Suburbana naselja na području GUP-a Niš); *Analiza suburbanih centara na području opštine Medijana* (potpoglavlja Podela urbanog prstena i suburbanog pojasa Niša na rejonu i definisanje područja analize; Naselja na području opštine Medijana i rejonu Palilula 1; Restruktuiranje suburbanih centara na predmetnom području).
7. **Sistematizacija istraživanja** - obuhvata poglavlja: *Tipologija suburbanih formi* (potpoglavlja Stambeni sateliti kao novi suburban format u gradovima centralne i istočne Evrope; Tipologija centara suburbanih naselja); *Komparacija* (potpoglavlja Komparacija centara suburbanih naselja u kojima je primenjen razvoj na principu mešovutih funkcija; Komparacija analiziranih tržnih centara); *Analiza procesa restrukturiranja centralnih funkcija u studiji slučaja* (potpoglavlja Položaj i veličina analiziranih centara; Funkcionalne karakteristike i urbani dizajn analiziranih centara); *Smernice* (potpoglavlja Posebne smernice za implementaciju razvoja sa mešovitim funkcijama u naseljskim centrima Niša; Opšte preporuke za implementaciju razvoja sa mešovitim funkcijama u naseljskim centrima).
8. **Zaključak**
9. **Literatura i ostali izvori**, sa indeksom ilustracija i tabela.

U **uvodnom** delu se definiše predmet istraživanja i postavlja osnovni cilj rada: ispitivanje i naučno objašnjenje problema monofunkcionalnosti suburbanih naselja, radi kreiranja odgovarajućeg teorijskog i praktičnog modela za implementaciju/ restrukturiranje sadržaja centralnih funkcija u ovim naseljima. Formiranje/ remodelacija naseljskog centra u suburbanim formatima sprovodi se kroz primenu razvoja na principu mešovitih funkcija i razmatra sa stanovišta koncepta održivosti. Shodno polaznom cilju formiraju se podciljevi i izlažu radne hipoteze. Obrazlaže se razlog opredeljenja autora za istraživanje ove teme, opisuje ustanovljena metodologija istraživanja i formulišu očekivani rezultati.

U **drugom** poglavlju postavlja se teorijski okvir istraživanja, koji uspostavlja vezu između centra suburbanog naselja kao predmeta istraživanja i relevantnih tematskih oblasti. Definišu se osnovni pojmovi relevantni za implementaciju koncepta razvoja sa mešovitim funkcijama u suburbanim centrima. Najpre se ukazuje na kompleksnost pojma suburbije i opisuje diverzitet suburbanih tipova. Ističe se značaj tradicionalne jedinice susedstva sa svojim društvenim centrom, mešovitim funkcijama i pešačkim karakterom. Kroz istorijski pregled promena u centralitetu grada prikazana je evolucija od monocentričnog modela do policentrične gradske strukture. Razmatraju se različiti nivoi gradskih centara i njihove međusobne veze. Potom se razmatraju urbane funkcije u gradskim centrima i ukazuje na zakonitosti u njihovom pozicioniranju. Detaljno se komentarišu centralne urbane funkcije, njihov kapacitet, vrste i karakteristike. Konačno, definiše se pojam koncepta razvoja na principu mešovitih funkcija i naglašava značaj njegove implementacije u zoni gradskih centara.

Treće poglavlje dalje razrađuje teorijski okvir istraživanja kroz one suburbane formate koji su relevantni za post-socijalističke gradove: velike stambene komplekse, urbanu disperziju i nekadašnja seoska (današnja prigradska) naselja u okolini velikih gradova. Najpre se izlažu okolnosti nastanka velikih socijalističkih stambenih kompleksa kao planski nastalih novih gradova. Obrazlaže se koncept mikrorejona kao osnovne jedinice velikog stambenog naselja u socijalizmu. Konstatuje se da je u socijalističkoj teoriji planiranja postojao hijerarhijski strukturiran sistem centara, ali je u praksi implementacija javnih sadržaja i servisa znatno zaostajala za stanovanjem. Kako je modernističko planiranje zagovaralo strogu segregaciju namena, nestambeni sadržaji bili su smešteni u zasebnim objektima u centru naselja.

Potom se konstatuje da suburbane oblike post-socijalističkog grada treba dopuniti još jednim formatom, a to su nekadašnja seoska naselja koja okružuju velike gradove u vidu satelitskih naselja. Problem monofunkcionalnosti kod prigradskih stambenih satelita ne datira od nastanka naselja već predstavlja posledicu gubitka urbanih funkcija usled razvojnih okolnosti. Konstatuje se da postoji i problem planskog tretmana aneksiranih naselja u Srbiji zbog neprecizne terminologije u planskim dokumentima, i uočavaju nedoumice po pitanju razgraničenja gradskih od ostalih naselja.

Nadalje se izlaže i aktuelni fenomen urbane disperzije, gde širenje izgradnje na slobodnom vangradskom zemljištu daleko prevazilazi potrebe demografskog rasta. Ovaj proces karakteriše kapitalističke gradove već sedam decenija, dok se u gradovima centralne i istočne Evrope javlja tek nakon pada socijalizma. Posebno se razmatra planerski koncept Novi urbanizam, koji se suprotstavlja konvencionalnom planiranju rasplnutih predgrađa i ponovo implementira principe tradicionalne gradogradnje i koncept stambene zajednice.

Radi razumevanja geneze monofunkcionalnih suburbanih tipova i njihovih razvojnih okolnosti, u ovom poglavlju se proučavaju strukture socijalističkog i kapitalističkog grada, kao i principi/ razlike u zoniranju njihove teritorije. Kroz istorijski kontekst obrazlažu se i promene u tradicionalnoj gradskoj strukturi, koje danas uslovljavaju policentrizam kao jedini održivi razvojni model sa aspekta distribucije centralnih funkcija.

U **četvrtom** poglavlju analizira se način na koji su promene u perifernom urbanom tkivu gradova centralne i istočne Evrope nakon pada socijalističkog sistema 1989. godine uticale na strukturu i dispoziciju centralnih funkcija. Proučavaju se proces tranzicije i urbo-

ekonomske okolnosti u gradovima centralne i istočne Evrope, kako bi se sagledale implikacije koje oni imaju po urbanu strukturu. Transformacije obuhvataju i dotadašnju suburbiju – velike socijalističke stambene komplekse, ali i novu suburbiju koja se formira u vidu disperzivno proširenih naselja oko velikih gradova. Najpre se razmatra prostorna redistribucija stanovništva u post-socijalističkom gradu, koja je osnov za decentralizaciju komercijalnih sadržaja. Potom se detaljno analizira decentralizacija funkcija trgovine i funkcije poslovanja, sa posebnim osvrtom na trenutno stanje u Srbiji. Posebno se razmatra šoping centar kao relativno nov trgovački format, koji pretenduje da preuzme ulogu naseljskog centra.

Poređenjem monofunkcionalnih suburbanih formata post-socijalističkih i kapitalističkih gradova uočavaju se sličnosti i razlike. Na primeru kapitalističkih gradova Sjedinjenih Država razmatraju se aktuelne urbanističke tehnike koje pokušavaju da urbanu disperziju stave pod kontrolu, kao i mogući modaliteti implementacije centralnih funkcija u tim naseljima. Posebna pažnja poklanja se fenomenu šoping centra koji u američkom društvu predstavlja zamenu za lokalni centar naselja u suburbiji. Na primeru američkih gradova upozorava se na opasnost hiperprodukcije tržnih centara. Ukazuje se na aktuelni trend konverzije/ reciklaže ovih trgovačkih objekata u centre naselja, kao mogućeg rešenja za „dokompletiranje“ naseljskih sadržaja i približavanje naselja konceptu tradicionalne jedinice susedstva.

U ovom poglavlju dalje se razmatraju neke savremene teme koje su od značaja za implementaciju koncepta razvoja na principu mešovitih funkcija u suburbanim centrima. U post-socijalističkim gradovima u suburbiji započela je transformacija socijalne strukture stanovništva. Suburbija kapitalističkih gradova je od samog nastanka socijalno homogena – rasplinuta naselja koja naseljava bogato stanovništvo ili izolovana „geta“ za siromašne. Sa aspekta bezbednosti naglašava se značaj celodnevnog pešačkog saobraćaja, prisustvo stalnih stanara u samom centru i formiranje javnih prostora za uspostavljanje socijalnog kontakta. Potencira se značaj ekonomskog unapređenja u okviru revitalizacije naselja, odnosno generisanje novih prihoda i radnih mesta. Detaljno se opisuje savremeni saobraćajni tretman suburbanih naselja, jer je upravo zagušenje saobraćaja jedan od najznačajnijih uzroka krize suburbije. Pojava urbane disperzije ugrozila je efikasnost saobraćajne mreže gradskoj teritoriji, a društvu nameće ogromne ekonomske i envajronmentalne troškove. Stoga se razmatra doprinos koji formiranje centra naselja sa mešovitim funkcijama ima na smanjenje upotrebe privatnih vozila, pospešivanje pešačkih kretanja i promovisanje javnog transporta. Takođe se konstatuje da savremena literatura urbanog planiranja daje evidentnu podršku većim gustinama, koje omogućavaju uvođenje javnog transporta i kreiranje duha mesta. Konačno, detaljno se komentariše oblikovanje naseljskog centra sa fizičkog, funkcionalnog i ekonomskog aspekta.

Razmatrana tematska oblast u ovom poglavlju adekvatno je potkrepljena shemama, slikama i grafikonima.

Peto poglavlje najpre predstavlja analizu pet primera suburbanih naselja iz inostrane prakse, koji su primenili razvoj na principu mešovitih funkcija u kreiranju/ remodelovanju naseljskih centara. Izabrani su reprezentativni primeri suburbanih naselja: u post-socijalističkim zemljama istočne Evrope (2 primera), kapitalističkim zemljama zapadne Evrope (2 primera) i Sjedinjenim Državama (1 primer). Obuhvaćena su dva suburbana tipa: planski nastali novi gradovi/ zajednice i urbana disperzija. Predmet istraživanja u svakom od primera razmatra se kroz sledeće tematske oblasti: razvojni kontekst suburbanog naselja, koncept rešenja centra (izbor i zastupljenost funkcija, funkcionalni i saobraćajni tokovi, veze sa centrima u sistemu, urbani dizajn, tržišne okolnosti) i ostvareni rezultati u kreiranju/ remodelaciji centra.

Prvi primer je naselje Petržalka u Bratislavi, kao planski nastali novi grad sa velikim stambenim kompleksima. Naselje je izgrađeno prvenstveno kao stambeno bez definisanog centra, te je u doba socijalizma bilo uniformna spavaonica Bratislave. Projekat sa mešovitim funkcijama Petržalka City, koji treba da postane „samodovoljan“ multifunkcionalni centar čitavog naselja, gradi se u centru distrikta Petržalka na neizgrađenoj zelenoj površini. Drugi primer je naselje Grunau u Lajpcigu, takođe kao planski nastali novi grad. Naselje Grunau do

pada socijalizma nije formiralo lokalni centar i trpelo je konstantni demografski pad. U cilju upravljanja urbanim smanjivanjem grada Lajpciga, kreirana je nova hijerarhija centara. Centar naselja Grunau kategorisan je kao sekundarni gradski centar, a povezuje se sa centrima nižeg ranga koji se formiraju na području naselja. Treći primer je naselje Vilanov u Varšavi kao planski nastala zajednica u fazi izgradnje na gradskoj periferiji. Grad Varšava pokušava da urbani rast vrati unutar gradskih granica i disperziju stavi pod kontrolu. Centar naselja Vilanov implementira razvoj na principu mešoviten funkcija, sa javnim prostorima i pešačkom pristupačnošću. Planirani sadržaji - stanovanje, trgovina i poslovanje, pozicioniraju se u tradicionalne zatvorene gradske blokove. Četvrti primer je naselje Paundberi koje predstavlja ekstenziju grada Dorčestera. Ova planski nastala zajednica zapravo je urbano selo sa mešovitim funkcijama, koja pokušava da oživi tradicionalni kompaktni model susedstva. U Paundberiju se formira glavni naseljski centar sa mešovitim funkcijama, antropometrijskim dimenzijama i pešačkom pristupačnošću, i 5 manjih centara primarnih stambenih grupacija za zadovoljenje svakodnevnih potreba. Peti primer je naselje Nortland u Kansas Sitiju, država Mizuri, kao tipičan primer disperzivnog razvoja. Nortland karakteriše izuzetno veliki urbani rast i male stambene gustine, a naseljavaju ga imućniji društveni slojevi i pretežno belo stanovništvo. Novi gradski centar Zona Rosa formira se u ovom delu metro područja Kansas Sitija, uz primenu tradicionalnih principa urbanog dizajna: usitnjena urbana matrica, mešovite funkcije, zatvoreni gradski blokovi i javni prostori.

Nadalje se analizira izgradnja šoping centara u gradovima centralne i istočne Evrope kroz tri primera post-socijalističke prakse (Varšava, Bratislava i Beograd). Ispituje se njihova uloga u struktuiranju centra naselja, sa ciljem da se dobijeni rezultati i zaključci mogu kasnije primeniti i u domaćim okvirima. Autor konstatuje da je period nakon 1989. godine doneo post-socijalističkom gradu pravi procvat u izgradnji šoping molova, kao novog trgovačkog formata nepoznatog socijalističkom gradu. Razvoj trgovačkih sadržaja u post-socijalističkoj Varšavi ilustrovan je na primeru poteza ulica Pulawska i Marszalkowska, gde se analiziraju višenamenska zgrada Europlex, šoping centar Galeria Mokotow i trgovački park Geant Centrum Ursynow. U Bratislavi se analiziraju veliki trgovački kompleksi sa početka 21. veka: integrisani šoping centar Polus City Center, trgovački park Danubia i tržno-poslovni centar Aupark. Na primeru tržnog centra Ušće u Novom Beogradu ilustrovane su intenzivne transformacije i „komercijalizacija“ prostora u post-socijalističkom razvoju.

Ovo poglavlje pored konciznog teksta odlikuje i dobar izbor ilustracija, što pruža kompletan uvid u tretiranu problematiku.

U **šestom** poglavlju se na primeru grada Niša primenjuje metoda studije slučaja, koja identifikuje konkretne okolnosti i mehanizme transformacije centralnih mesta. Autor konstatuje da se grad Niš nalazi u procesu teritorijalne ekspanzije i da je Generalni urbanistički plan 2010-2025 značajno povećao svoj prostorni obuhvat, te razmatra kako se sve ove promene odražavaju na sistem centara.

Kroz istorijski pregled koncizno je prikazan razvoj Niša, od posleratnog perioda koji karakteriše veliki mehanički priliv stanovništva i aneksiranje seoskih naselja, preko tranzicionog perioda sa intenzivnim transformacijama, do današnjih dana. Nadalje se analiziraju područje Generalnog urbanističkog plana i važeća regulativa, kako bi se klasifikovala naselja na planskom području. Autor konstatuje da važeća administrativno-pravna regulativa za izdvajanje naselja ne daje dovoljno izdiferenciranu sliku o gradskim naseljima Srbije i pravi podelu planskog područja na sledeće podceline: centralnu zonu, urbani prsten, suburban pojas satelitskih naselja i udaljene stambene satelite. Razmatraju se sistem centara na području GUP-a i funkcionalne veze u mreži centara. Potom se utvrđuju tipični suburban formati na administrativnom području Grada Niša: kolektivno višespratno stanovanje u maniru Moderne na nekadašnjoj periferiji urbanog tkiva; planska naselja na gradskoj periferiji; nekadašnja seoska a danas prigradska naselja koja naležu na gradsko područje; novi suburban prsten koji se formira između urbane granice i okolnih seoskih naselja kao začetak urbane disperzije. Analiziraju se promene demografske i funkcionalne strukture u suburbanom pojasu, kao aktuelnom suburbanom formatu.

Za utvrđene suburbane formate detaljno se analizira deo mreže centara planskog područja GUP-a Niš, odnosno različite kategorije centara jednog gradskog segmenta. Za područje analize autor je odabrao deo mreže koji se najvećim delom nalazi na teritoriji gradske opštine Medijana kao najrazvijenije gradske opštine, gde je planirani sistem centara po GUP-u već formiran. Zastupljeni suburban formati su veliki socijalistički stambeni kompleksi, periferna naselja i suburban prigradski sateliti. Ispituje se restrukturiranje sledećih centara sa predmetnog područja: centar opštine Medijana (sekundarni gradski centar); centar jedinice susedstva u suburbanom naselju Brzi Brod (lokalni centar); centar primarne stambene grupacije u suburbanom naselju Suvi Do (lokalni centar); centar stambenog reiona C7 za naselja Duvanište-Trošarina-Delijski Vis (sekundarni gradski centar) preko koga centri suburbanih naselja Brzi Brod i Suvi Do ostvaruju vezu sa rejonskim centrom i centrom opštine. Razmatraju se nastanak i razvoj ovih centara, veličina njihovog gravitacionog područja (broj stanovnika i distanca opsluživanja), sadržaji, hijerarhija i međusobne veze u postojećem i planiranom stanju. Posebno se analizira tržišni centar i njegova uloga u struktuiranju centra opštine.

Ovo poglavlje, pored teksta i ilustracija, odlikuju i autorski prilozi analiziranih gradskih podcelina sa dispozicijom centara, kao i tabelarni pregledi najvažnijih karakteristika suburbanih naselja i njihovih centara u studiji slučaja.

U **sedmom** poglavlju izvršena je sistematizacija podataka dobijenih istraživanjem. Autor najpre utvrđuje karakteristične tipove suburbanih okruženja iz literature koji generišu monofunkcionalnost i uzrokuju odsustvo naseljskog centra. Veliki socijalistički stambeni kompleksi i urbana disperzija su od svog nastanka monofunkcionalni. Potom karakteristične monofunkcionalne suburbane oblike autor dopunjuje još jednim formatom, nekadašnjim seoskim naseljima koja su danas prigradski stambeni sateliti. Ova naselja su kao seoska imala mešavinu različitih funkcija, ali su pripajanjem gradu izgubili originalni karakter.

U istraživanju se sa aspekta implementacije razvoja na principu mešovitih funkcija ustanovljuje sledeća tipologija centara suburbanih naselja kod post-socijalističkih gradova: centri velikih socijalističkih stambenih kompleksa; centri suburbanih planski nastalih zajednica/ bespravnih naselja na gradskoj periferiji; centri prigradskih naselja – nekadašnjih seoskih naselja; centri naselja u okviru urbane disperzije. Od navedenih tipova centara suburbanih naselja na području GUP-a Niša uočavaju se prva tri.

Nadalje je izvršena komparacija centara suburbanih naselja u kojima je primenjen razvoj na principu mešovitih funkcija, a prema ustanovljenoj tipologiji: naseljskih centara Petržalke i Grunaua kao velikih socijalističkih kompleksa; naseljskih centara Vilanova i Paundberija kao planski nastalih zajednica i Zona Rose kao centra disperzivnog naselja Nortland. Potom se vrši komparacija onih trgovačkih formata koji su razmatrani u ovom istraživanju, a koji su već izgrađeni i funkcionišu u gradskom tkivu: Geant Centrum Ursynow, Danubia i Jysk-Interex-Neptun kao tržišni centri prve/ druge generacije; Allee-Center, Galeria Mokotow i Merkator kao slobodnostojeći tržišni centri druge/ treće generacije; Polus City Center, Aupark Center, Europlex i Ušće kao tržišno-poslovni centri treće/ četvrtre generacije. Komparacija je izložena tekstualno i tabelarno.

Kako komparativna analiza izloženih primera ne razjašnjava u potpunosti sve korelacije koje postoje između revitalizacije/ kreiranja centra naselja i pojedinačnih varijabli koje na ovaj proces utiču, posebno se analizira proces restrukturiranja centralnih funkcija u studiji slučaja, uzroci koji su do njega doveli, kao i mogući dalji razvojni pravci uz primenu mešovitih funkcija. Najpre se razmatraju položaj i veličina analiziranih centara, njihove funkcionalne karakteristike (postojeće i planirano stanje) i urbani dizajn, a dobijeni rezultati se prikazuju tabelarno. Potom se detaljno analizira potencijal za razvoj sa mešovitim funkcijama u svakom naseljskom centru ponaosob.

Sintezom svih relevantnih činjenica, dobijenih sistematizacijom izloženih teoretskih saznanja i komparativnom analizom primera, kao i detaljnom analizom studije slučaja, a na osnovu ustanovljene tipologije, autor formuliše smernice za implementaciju razvoja na principu mešovitih funkcija u centrima suburbanih naselja. Formulišu se dve grupe preporuka: posebne i opšte. Posebne preporuke definišu se za analizirane primere

naseljskih centara u studiji slučaja grada Niša. Opšte smernice formulišu se za ustanovljenu tipologiju suburbanih centara, sa akcentom na suburbanim tipovima koji karakterišu post-socijalističke gradove: centri prigradskih naselja, centri u okviru post-socijalističke disperzije, centri perifernih naselja i centri velikih socijalističkih stambenih naselja. U okviru opštih smernica posebno se formulišu preporuke za primenu šoping centara u struktuiranju centra naselja. Konačno, za oblikovanje suburbanih centara autor kreira Standardizovanu urbanu matricu za projekte sa mešovitim funkcijama, kao fleksibilnu tehniku koja suburban centar definiše prostorno i funkcionalno.

Ovo poglavlje se odlikuje visokim stepenom originalnosti rada autora. To se pre svega odnosi na ustanovljavanje tipologije centara suburbanih naselja kod post-socijalističkih gradova, komparativnu analizu primera i detaljnu analizu studije slučaja, formiranje sintezne ocene, jasno tabelarno prezentovanje rezultata i formulisanje opštih smernica za primenu u domaćoj praksi.

U **zaključku** su sumirani i objedinjeni rezultati istraživanja. Konstatuje se velika upotrebna vrednost koncepta razvoja na principu mešovitih funkcija u oblikovanju centara suburbanih naselja. Zaključuje se da monofunkcionalnost i stroga segregacija funkcija kod veoma različitih formi suburbanih naselja proizvode identične probleme u korišćenju prostora i stvaraju nedovoljno vitalna naselja – „spavaonice“. S druge strane, primena mešovitih funkcija osigurava vitalitet, kreira privlačne ambijente, omogućava aktivno korišćenje prostora, stvara duh mesta, smanjuje transportne potrebe i envajronmentalne troškove, i osigurava ravnomerni razvoj grada i svih njegovih delova.

Kao opšte smernice za kvalitetne centralne prostore u suburbiji autor predlaže primenu tradicionalnih urbanističkih principa, dopunjenih odrednicama o saobraćaju: diverzitet funkcija; lokalni sadržaji/ male radnje i usluge na pešačkoj razdaljini od stanovanja; umerene gustine; kontinualni ulični front sa objektima umerene, čovekomerne spratnosti; javni prostori za uspostavljanje socijalnog kontakta koji ostvaruju interakciju sa okruženjem; pešački karakter prostora; razvijen javni gradski prevoz; stacionarni saobraćaj u garažama.

Autor ukazuje na činjenicu da se pored do sada ustanovljenih suburbanih formata u literaturi može izdvojiti još jedan specifičan tip suburbanih naselja koji karakteriše post-socijalističke gradove (prigradska satelitska naselja - nekadašnja sela). Takođe se naglašava da je potrebno unaprediti dihotomnu statističku podelu naselja u Srbiji tako što će se izvršiti klasifikacija na gradska, prigradska i ostala naselja, a centri prigradskih naselja uključiti u mrežu gradskih centara. Autor takođe upozorava da bi porast standarda mogao da dovede do poboljšanja života u ovim naseljima i da stimuliše urbanu disperziju. S obzirom na aktuelni koncept smanjivanja gradova, preporučuje se kontrolisana nova izgradnja u suburbanom pojasu, uz ograničavanje post-socijalističke disperzije i unapređenje javnog gradskog prevoza do suburbanih naselja.

Naglašava se značaj formiranja naseljskog centra u svim suburbanim formatima i ukazuje na specifičnosti implementacije razvoja na principu mešovitih funkcija u svakom od tipova. S obzirom na značajnu transformaciju prostornih okvira funkcije trgovine i popularnost tržnih centara u poslednjih par decenija u post-socijalističkim gradovima, preporučuju se modaliteti integracije ovih sadržaja u centar naselja. Primena tržnih centara prve/ druge generacije ograničava se na obodnu zonu centra, dok se tržni centri treće i četvrte generacije mogu integrisati u centar naselja uz doslednu primenu principa razvoja na principu mešovitih funkcija.

Sugestija je da se dalja istraživanja usmere na ispitivanje scenarija budućeg razvoja gradskih područja – hoće li se nastaviti urbani rast ili će doći do urbanog smanjivanja. U prvom slučaju preporučuje se dalje istraživanje razvojnih perspektiva udaljenih seoskih naselja i mogućih modaliteta restruktuiranja njihovih centara i relacija sa gradskom mrežom, potom ispitivanje mogućnosti pugušćavanja naselja u suburbanom pojasu i dalji razvoj javnog transporta. U drugom scenariju treba ispitati na koji način će prostorna redistribucija stanovništva uticati na hijerarhiju i poziciju centara u gradskoj mreži, i istražiti mogućnosti rušenja pojedinih etaža/ objekata u naseljima sa velikim gustinama.

ZAKLJUČAK

Magistar Milena DINIĆ, dipl.ing.arh., je u doktorskoj disertaciji razmatrala implementaciju koncepta razvoja na principu mešovitih funkcija u centrima suburbanih naselja na koncizan, jasan i uverljiv način. Primenjena metodologija istraživanja obuhvatila je istorijski pregled, definisanje i analizu pojmova suburbije, gradskih centara i koncepta razvoja na principu mešovitih funkcija, potom komparativnu analizu izabranih primera inostrane prakse i metod studije slučaja na konkretnom području grada Niša, i konačno sintezu svih rezultata kojom se ustanovljuju osnovna načela u modelovanju suburbanog centra. Kandidat je dokazao veliku upotrebnu vrednost koncepta razvoja sa mešovitim funkcijama u unapređenju kvaliteta i identiteta suburbanih naselja, i ukazao na potencijale implementacije u centrima post-socijalističkih gradova, posebno u Nišu. Izbor teme, njena sveobuhvatnost i izvedeni zaključci predstavljaju originalni naučni doprinos u planiranju održivog razvoja grada.

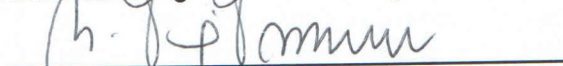
Na osnovu izloženog, Komisija konstatuje da doktorska disertacija magistra Milene DINIĆ, dipl.ing.arh. pod naslovom „**RESTRUKTURIRANJE CENTARA SUBURBANIH NASELJA – MOGUĆNOSTI UNAPREĐENJA MODELA OD FUNKCIONALNOG ZONIRANJA KA MEŠOVITIM FUNKCIJAMA**“ predstavlja značajan doprinos nauci i praksi u oblasti urbanističkog planiranja. Komisija predlaže Nastavno-naučnom veću Građevinsko-arhitektonskog fakulteta u Nišu da prihvati Izveštaj o doktorskoj disertaciji i odobri njenu javnu odbranu.

Članovi Komisije:

1. Dr Petar MITKOVIĆ, red.prof.
Građevinsko-arhitektonskog fakulteta u Nišu



2. Dr Milica BAJIĆ BRKOVIĆ, red.prof., u penziji
Arhitektonskog fakulteta u Beogradu



3. Dr Ljiljana VASILEVSKA, vanr.prof.
Građevinsko-arhitektonskog fakulteta u Nišu



Niš, 13.03.2015. god.